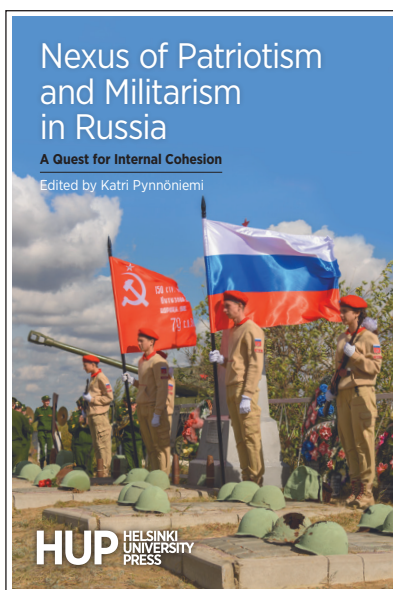

Nexus of Patriotism and Militarism in Russia: A Quest for Internal Cohesion

Katri Pynnöniemi (red.)

Helsinki: Helsinki University Press 2021

342 sider. eISBN 9789523690356

Omtalt av **Håvard Bækken** [seniorforsker, Institutt for forsvarsstudier, havbakken@mil.no]

Et finsk fagkollektiv ledet av Katri Pynnöniemi har med *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia* skrevet en viktig artikkelsamling om den russiske militærpatriotismens mange fasetter. Boka framstår velinformert og velskrevet, og de utvalgte casene er informative. Samtidig bidrar boka til å sette militærpatriotisme på forskningsagendaen, noe jeg mener er betimelig. Forholdet mellom Russlands (over)nasjonale identitet og dets militære er tett, og kan med fordel vies større oppmerksomhet fra fagmiljøer innenfor både russisk nasjonalisme og sikkerhetspolitikk.

Slik bokas undertittel indikerer, studerer forfatterne den russiske statens forsøk på å bygge et nasjonalt fellesskap basert på patriotiske og militære tradisjoner. Kort fortalt – ved å fortelle historien om Fedrelandet gjennom et militærhistorisk prisme, forsøker det offisielle Russland å framstille kampen mellom oss og dem som det overordnede, mens de omfattende interne stridighetene gis minimalt med plass. Boka peker også på utfordringer med dette; befolkningen er for eksempel ikke med på notene i særlig grad, og har ulike syn på hva patriotisme innebærer.

Russland, hevder Pynnöniemi, oppfatter seg selv som grunnleggende «ufullstendig», og det er den manglende «ontologiske sikkerheten» som leder til landets mobilisering. Imidlertid, påpeker hun, fører denne politikken til ytterligere konflikt med Russlands naboland, noe som igjen svekker landets opplevelse av sikkerhet. Dermed reproduseres forestillinger om Russland som «beleiret festning» og målskive for vestlige konspirasjoner, noe som igjen krever mobilisering. Overføringen av psykolog R.D. Laigns begrep, «ontologisk sikkerhet», fra mennesker til stater har blitt

forholdsvise vanlig, men det er like fullt et ganske kontroversielt tankesprang. Litt unødvendig virker det da at introduksjonskapittelet erklærer det som et felles (løst) rammeverk for boka, mens verken begrepet eller den relaterte litteraturen refereres av de andre bidragsyterne. Kanskje er det heller ikke dokumentasjonen av sammenhengen mellom ontologisk sikkerhet og militær-patriotisk mobilisering som er bokas viktigste bidrag til faglitteraturen. For meg, er det snarere de mange innfallsvinklene til praktisk gjennomført politikk i skjæringsfeltet mellom nasjonsbygging og militarisme som er dens fremste styrke.

Nexus of Patriotism and Militarism in Russia er inndelt i tre hoveddeler, pluss redaktørens innledninger og konklusjon. Den første delen tar for seg «Russlands nasjonale narrativ». Her fokuserer forfatterne i stor grad på konstruksjoner av fiendebilder og går helt tilbake til middelalderen for å vise hvordan dagens forestillinger om russisk eksepsjonalisme er historisk betingede. En casestudie ser på «den andre» i presidentens taler siden år 2000, mens redaktøren selv analyserer Kremles strategiske kommunikasjon av trusselvurderinger, lest i lys av tekstene til den konservative tenkeren Ivan Ilin (1883–1954). De tre tekstene er tydelig uavhengige, men bygger samtidig ut hverandres argument på en fin måte. Samtidig er de ikke utpreget spisset mot det nexus som tittelen lover. Det endrer seg i andre og tredje del.

Bokas andre del setter søkelyset på ulike «oppfatninger av patriotisme» (*perceptions of patriotism*). Kapitlene føyer seg til en voksende forskningslitteratur som siden 2015 har avdekket manglende oppslutning rundt den offisielle patriotismen i Russland, særlig blant unge. Statens forsøk på å kontrollere patriotisme som begrep har begrenset dens samlende kraft, hevdes det i boka. Koblingen til militærtjeneste er et sentralt poeng hos flere bidragsytere. Som Pynnöniemi påpeker, handler ikke patriotisme bare om tilhørighet til en gruppe, men om hva en person er villig til å gjøre for landets og sine medborgeres skyld. Den russiske staten insisterer på at den selv skal være patriotismens primære adressat, men bokas forfattere viser klokkelig hvordan økt støtte til de væpnede styrker ikke nødvendigvis medfører økt vilje til selv å gå i kamp.

Den siste av de tre hoveddelene undersøker «militarismens byggesteiner» (*elements of militarism*). Der andre del ser ut til å konkludere med at statens politikk ikke fenger de unge, belegger denne delen at det ikke skyldes manglende innsats fra statens side. Ulike former for «militær-patriotisk oppfostring» har stadig økt i omfang, og de væpnede styrkene står i dette med begge beina. På den ene siden er de vesentlige bidragsytere, og låner gjerne ut ressurser, personale og nedarvet heltestatus for å bidra i statens ideologiske prosjekt. På den andre siden håper de væpnede styrkene å selv tjene på sin sjarmoffensiv overfor ungdommen. Med en stor hær og demografiske utfordringer strever de stadig med å rekruttere tilstrekkelig mange og motivert ungdom for å oppfylle planen for tjenestegjørende. Arseniy Svyrenkos bidrag utfyller dette bildet med en betimelig analyse av den intensiverte politisk-ideologiske treningen internt i Russlands væpnede styrker – et perspektiv som langt på vei ellers mangler i forskningslitteraturen.

I den avsluttende delen konkluderer Pynnöniemi med at sammenfiltringen av militarisme og patriotisme har økt de siste årene. Samtidig forespeiler hun økt konfliktnivå mellom den offisielle og de alternative forståelsene av patriotisme, særlig blant den oppvoksende generasjonen. Redaktøren peker også på økte spenninger internasjonalt. Selv om russisk sikkerhetstenkning er overveiende defensivt orientert, medfører dens fokus på fiendebilder, russisk eksepsjonalisme og forespeilede sivilisasjonskonflikter sikkerhetspolitisk usikkerhet i seg selv. Dermed reproduseres det klassiske sikkerhetsdilemmaet i ny «ontologisk» drakt. Vi kan også skimte omrisset av et annet dilemma som jeg gjerne skulle ha sett diskutert mer i boka: Kreml ønsker å mobilisere befolkningen, hevdes det, men frykter samtidig en politisk aktiv befolkning. Dermed ender staten opp med å promotere en særskilt form for «kontrollert aktivisme» med sterke militære innslag. Grovt sett skjærer de dermed ungdomspolitikken over samme lest som på 1960- og 1970-tallet. Da er det lite overraskende at ungdommen ikke ser på utfallet som spesielt attraktivt denne gangen heller.

Med ni forfatterstemmer sier det seg selv at perspektivene som legges fram i *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia* er varierte, og både kvalitative og kvantitative data vies godt med plass. Samtidig har bidragsyterne en felles grunnforståelse av fenomenene de studerer. Kapitlene utfyller hverandre godt, og boka bindes effektivt sammen gjennom felles referanser og gjensidige kryssreferanser. Jeg mener riktignok at redaktøren kunne gjort en bedre jobb med å knytte de ulike delene sammen i bokas introduksjonsdeler. I sum gjør boka likevel hva tittelen lover: Den viser grunnlaget for alliansen mellom «patrioter» og «militarister» internt i statsmaskineriet, og hvordan det offisielle Russland i kampen mot sine forestilte fiender på sedvanlig vis forsøker å presse gjennom en konsensus ovenfra og ned. På like sedvanlig vis ser det ut til at det offisielle Russland lykkes bare halvveis med det.

Boka er tilgjengelig digitalt som Open Access, og alle som er interessert i det nære forholdet mellom militarisme og patriotisme i Russland bør kjenne sin besøkelsestid. Med denne boka har Helsinki (med to bidragsytere fra Tampere) etablert seg som et sentrum for denne fagnisjen.